

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi

**KUUROJEN LIITON LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYSLUONNOKSESTA LAIKSI ASIAKKAAN
VALINNANVAPAUSTE SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA (ANNETTU 3.11.2017)**

Kuurojen Liitto ry pani pettyneenä merkille, ettei vielä uusimmassakaan valinnanvapauslakiehdotuksessa ole huomioitu viittomakieltä käyttävien kielellisiä oikeuksia. Lakiehdotus tarkastelee viittomakieltä käyttäviä ainoastaan aistivamman näkökulmasta. Tämä on riittämätöntä. Jo perustuslain 17 § 3 mom. puhuu kahdesta erillisestä ryhmästä: ensinnäkin viittomakieltä käyttävistä sekä toiseksi aisti- ja puhevamman vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevista. Osa viittomakieltä käyttävistä kuuluu näihin molempiin ryhmiin. Tämä tulee ottaa huomioon kaikessa lainsäädännössä, jotta viittomakielilaki (359/2015) voi tosiasiallisesti toteutua.

Valinnanvapauslakiehdotuksessa mainitaan viittomakielilaki vain kerran yksityiskohtaisissa perusteluissa (s.5) sekä itse laissa (§ 3). Muilta osin viitataan hallinto-, asiakas- ja potilaslakeihin viittomakieltä käyttävien tarpeiden osalta. Kielellisiä oikeuksia koskevissa pykälissä (mm. § 40 Suoran valinnan palvelujen kieli) ei ole nostettu lainkaan esille viittomakielilakia tai viittomakieltä käyttävien oikeuksia.

PERUSTELUT

Perustuslakivaliokunta kiinnitti 29.6.2017 antamassaan lausunnossa (PeVL 26/2017; s.61-62) ”erityistä huomiota viittomakieltä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumiseen sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä viranomaisten ja muiden julkista hallintotehtäviä hoitavien velvollisuuteen edistää viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään.” Tätä ei kuitenkaan ole huomioitu tämän ehdotuksen valmistelussa.

Perustuslakivaliokunta on nostanut saman huolen esille myös lausunnossaan hallituksen vuosikertomukseen 2016 (PeVL 34/2017 vp – K 14/2017 vp), jossa todetaan: ”Myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen käytännön toteuttamisen suunnittelussa on valiokunnan mielestä tärkeää huolehtia suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien kielellisistä oikeuksista. --- Saamansa selvityksen valossa valiokunta kiinnittää huomiota tulkkauksen asianmukaiseen toteutumiseen myös esimerkiksi terveydenhuollossa ja koulutuksessa. Ottaen huomioon tulkkauksen merkityksen viittomakieltä käyttävien yhdenvertaisuuden ja osallisuuden kannalta valiokunta painottaa, että tilannetta mahdollisesti heikentäviä muutoksia tulkkauksen järjestämisessä tulee tarkoin seurata ja havaittuihin epäkohtiin puuttua.”

Lisäksi kieliasian neuvottelukunta on 3.10.2017 pitämässään kieliasian neuvottelupäivässä annetussa lausunnossa kiinnittänyt huomiota sote-uudistukseen liittyviin kielellisiin oikeuksiin. Viittomakieltä käyttävien osalta todetaan selkeästi: ”Viittomakielisten oikeudet ovat unohtuneet sote-uudistuksessa. Kyse ei ole vain tulkkipalveluista vaan myös viittomakielisten palveluiden palveluketjuista.”

Viittomakielilaki, yhdenvertaisuuslaki sekä YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ovat synnyttäneet viittomakieltä käyttäville oikeutettuja odotuksia siitä, että kyseiset säädökset toisivat heille suojaa yhtäältä kieli- ja kulttuurinäkökulmasta ja toisaalta vammaisnäkökulmasta. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista tuli voimaan 10.6.2016. Sopimus on lain

tasoisesti voimassa ja asettaa julkiselle vallalle yhdessä perustuslain 22 §:n kanssa velvollisuuksia ryhtyä sopimuksessa mainittuihin toimenpiteisiin sekä edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteutumista. Sopimuksen säännökset ja velvoitteet tulee lisäksi ottaa huomioon sovellettaessa muuta vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvää lainsäädäntöä. Sopimuksen 21 artiklassa sanan- ja mielipiteenvapaudesta sekä tiedonsaannista velvoitetaan sopimuspuolia tunnustamaan viittomakielen käyttö ja edistämään sitä.

Vammaissopimuksen säännökset sekä erityisesti yhdenvertaisuuslain 15 §:n säännökset kohtuullisista mukautuksista ovat tärkeitä argumentteja vaadittaessa viittomakielen huomioimista järjestämislaissa sekä valinnanvapauslaissa. Järjestämislain eräänä keskeisenä tavoitteena on edistää yhdenvertaisia palveluita. Toisaalta sekä sosiaalihuoltolain että potilaslain tavoite on antaa mahdollisimman hyvää palvelua asiakkaille. Valinnanvapauslain ja muun sote-lainsäädännön tulee olla sopusoinnussa hyvän hallinnon periaatteiden kanssa. Hallintolain ilmaus ”tulee vireille viranomaisen aloitteesta” koskee myös julkisen hallintotehtävän hoitamiseen liittyvää tosiasiallista toimintaa, esimerkiksi sairaanhoitoa.

VIITTOMAKIELISTEN TARPEET

Kuurojen Liitto ry muistuttaa, että suoraan viittomakielellä tuotetut palvelut ovat palveluketjujen turvaamiseksi ensisijainen ratkaisu, tulkkauksen järjestäminen vasta toissijainen. Erityisesti haavoittuvien ryhmien (mm. lapset, iäkkäät, mielenterveyskuntoutujat) kohdalla viittomakielen tulkkauksen järjestäminen ei ole riittävä toimenpide, sillä esimerkiksi muistisairaus muuttaa joissakin tapauksissa viittomakielistä ilmaisua niin paljon, että henkilöä ei voida kuulla tulkkauksen välityksellä.

Siksi nostamme aiempien lausuntojen tavoin esille erityisesti sen, että viittomakielisten kielellisten oikeuksien toteutuminen on laajempi asia kuin tulkkauspalvelun toimivuus. Se on ennen kaikkea viittomakielisten palveluketjujen sujuvuutta ja niiden varmistamista. Meillä on maassamme sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, jotka osaavat viittoa. Näiden ammattilaisten osaamisen tarkempi kartoitus maakunnittain sekä heidän hyödyntämisensä yli maakuntarajojen viittomakielisten tarpeisiin voisi tuoda lakiehdotuksessa tavoiteltua palvelun laatua ja sitä nimenomaista valinnanvapausmahdollisuutta viittomakieliselle.

TULKKAUS

Sosiaali- ja terveysministeriöstä olemme saaneet tietää, ettei tulkkausta koskevaan lainsäädäntöön ole tarkoitus tässä yhteydessä tehdä muutoksia. Samaan viitataan lakiehdotuksen yleisperusteluissa sivulla 25. Valinnanvapauslakiehdotus viittaa yksityiskohtaisten perustelujen sivulla 5 palvelujen kielen osalta järjestämislain 6 pykälään. Tässä pykälässä viittomakieli on kuitenkin sivuutettu täysin. Pykälässä todetaan viittomakielisten osalta, että tulkitseminen järjestetään mahdollisuuksien mukaan asiakas- ja potilaslain perusteella. Tämä tulee tarkoittamaan nykytilan jatkumista eikä turvaa perustuslain 17 § 3 momentissa mainittuja viittomakielisten kielellisiä oikeuksia.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa s.38 viitataan myös Kelan vastuulla oleviin tulkkauspalveluihin (laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista 133/2010). Kela on kuitenkin vasta toissijaisesti vastuussa tulkkauspalveluiden järjestämisestä ja on viimeisimmässä hankinnassaan enenevässä määrin rajannut sosiaali- ja terveyspalveluiden tulkkaustarpeen oman vastualueensa ulkopuolelle.

Muistutamme perustuslakivaliokunnan tavoin, että viittomakiellakia koskevan mietinnön perusteella eduskunta hyväksyi lausuman, jossa se edellytti hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin sen turvaamiseksi, että viittomakieltä käyttävien oikeudet toteutuvat koko maassa siten kuin heidän kielellisiä oikeuksiaan koskevaa lainsäädäntöä laadittaessa on tarkoitettu (EV 346/2014 vp). Tämä lausuma on yhä voimassa.

Epäselväksi lakiehdotuksessa jää, tuleeko viittomakieltä käyttävän pyytää tulkkauspalvelun toteutumista varten itselleen palvelutarpeen arviointia ja voiko hän tätä kautta saada asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin tulkkauksen järjestämiseksi.

LOPUKSI

Haluamme vielä todeta, että nykyisellään sosiaali- ja terveystalvueluissa viittomakielisten asema on heikompi kuin lainsäädäntöä tarkastelemalla voisi olettaa. Viittaamme tässä yhteydessä myös aiempiin lausuntoihimme järjestämislain ja valinnanvapauden osalta.

Asiakas- ja potilaslakien heikko velvoittavuus ”tulkkitsemisen järjestämiseen mahdollisuuksien mukaan” tarkoittaa yhä tänä päivänä sitä, että viittomakieltä käyttävä joutuu pinnistelemään vaikkapa sairaalassa ilman tulkkia, sen tiedon varassa, mitä hänelle kynän ja paperin avulla kerrotaan tai luottaen kuuron kykyyn lukea huulilta. Joissain tapauksissa paikalla olevia kuulevia sukulaisia ja tuttavvia, myös alaikäisiä lapsia, pyydetään selventämään viesti kuurolle (esim. sairauden hoito-ohjeet).

Kuurojen Liitto ry edellyttää, että viittomakieltä käyttävät huomioidaan paremmin kaikessa päätöksenteossa: palveluntarvetta arvioitaessa, päätöksenteon yhteydessä sekä palveluja järjestettäessä. Tämä voi tapahtua tosiasiallisesti vain viittomakieltä käyttäen.

Helsingissä 14.12.2017

Markku Jokinen
Toiminnanjohtaja